

temes-3)

MANUEL DOMÍNGUEZ LÓPEZ. Centre d'Estudis de l'Hospitalet

QUARANTA ANYS DE MOVIMENT VEÏNAL A L'HOSPITALET

El Centre d'Estudis de l'Hospitalet s'ha dedicat durant l'any 2010 a la recerca i reflexió amb relació al moviment veïnal de la nostra ciutat. Un primer fruit ha estat una exposició, elaborada per Eva Aubarell, Joan Camós, Felip Gómez i jo mateix, que vam inaugurar el desembre i que serà itinerant durant els propers mesos pels diferents barris. Si esteu interessats a veure-la consulteu el nostre web (www.celh.org). L'exposició se centra en el període inicial, fins als primers ajuntaments democràtics, que considerem que va ser especialment rellevant per la incidència en el desenvolupament urbà, la influència en l'erosió de la dictadura franquista i la contribució a la integració de la població immigrada a la ciutat i a Catalunya.

L'Hospitalet va passar de 120.000 a 240.000 habitants al llarg de la dècada del 1960 i va arribar a 295.000 el 1981. Els barris ja existents es van omplir i en van aparèixer de nous (Bellvitge, Can Serra...). El desastre urbanístic, la corrupció o la manca de serveis i equipaments foren tan enormes com en els pitjors llocs. A l'Hospitalet vam tenir un Porcioles propi, Matías España i Muntadas, alcalde entre 1962 i 1973, que va impulsar els estralls que encara patim. Els anteriors (Solanich, Jonama, etc.) tampoc no van destacar per defensar els drets dels habitants.

Hi va haver experiències de moviment veïnal prèvies a la fórmula de les associacions de veïns (AV). Les dues més reeixides ja ens indiquen quin serà l'origen de l'associacionisme veïnal: la cooperativa d'habitatges del barri de barraques de la Bomba (1965), impulsada per un matrimoni de militants comunistes, i el Centre Social La Florida (fundat el 1961, però que pren un caràcter reivindicatiu a partir del 1965), de Càritas. La resta eren una associació *bombillaire*, un altre centre social només assistencial i algunes *asociaciones de cabezas de familia*, en una de les quals (Sanfeliu) un grup de veïns benintencionats, engrescats pel capellà, van voler fer una entitat realment de barri i no van aconseguir ni la legalització.

Cristians i comunistes s'havien trobat a les fàbriques i ja col·laboraven en el moviment obrer local: la *caiguda* de catorze militants de Comissions Obreres i el PSUC a l'església de Santa Eulàlia de Provençana, l'abril del 1968, n'és una prova. Als barris, els col·lectius de cristians de base amb voluntat de compromís social i polític, per una banda, i les cèl·lules clandestines del PSUC amb altres militants de grups polítics a la seva esquerra, per l'altra, també es van trobar o es van buscar, sovint arran d'un fet catalitzador: un pla urbanístic, la demanda d'un semàfor, els problemes en un bloc.... En dos barris,

Bellvitge i la Florida, van sorgir comissions de barri, una experiència que pretenia traslladar als barris les comissions obreres. Però la legislació permetia crear associacions de veïns de barri o carrer i els grups d'activistes dels barris optaren per aquestes entitats legals, que els permetien actuar obertament. Era una forma d'*entrisme*, no pas en una institució política del règim, sinó en la societat mateixa. Val a dir que el dirigent del PSUC Felip Gómez i l'advocat Antonio Martín van assessorar molts grups de la ciutat i del Baix Llobregat en aquest sentit.

La primera associació (Sant Josep) va ser legalitzada l'abril del 1970 i entre l'abril del 1971 i el desembre del 1973 se'n van crear set més: Collblanc-Torrassa, Ildefons Cerdà, Santa Eulàlia, la Florida-Pubilla Casas-Can Vidalet, la Marina (de Bellvitge), Bellvitge-Norte i Can Serra. Entre novembre del 1975 i maig del 1976 es produí una segona tongada, quan el model

Assemblea al solar de la Carpa. Can Serra, setembre 1978.

Arxiu Pilar Massana

organitzatiu, vist el seu èxit, es va estendre als altres barris: Sanfeliu, Campoamor (que després va donar lloc a la del barri de Gornal, quan els expropiats passaren a viure al nou polígon), la Bomba, el Centre i la Florida.

Amb relació a les AV, s'ha dit repetidament que foren una escola de democràcia. És cert. El funcionament de les AV era democràtic i estenia les pràctiques democràtiques (assemblees, eleccions, presa de decisions per majories, etc.) als barris. En un país amb una dictadura, milers de persones van exercir hàbits democràtics per primer cop en activitats promogudes per les AV. També hem volgut destacar que s'hi va portar a terme una intensa lluita per la igualtat entre dones i homes. Les dones es van incorporar amb més facilitat al moviment veïnal que a altres moviments socials o expressions de la vida pública. Al llarg de la dècada del 1970 hi va haver sis presidentes d'AV. No arribaren a la paritat, però per aquells anys era una presència important. L'assistència de vocalies de dones d'algunes AV hospitalenques a les Primeras Jornadas por la Liberación de la Mujer (Madrid, desembre del 1975) i les Jornades Catalanes de la Dona (Barcelona, maig del 1976) mostra que aquest va ser un tema prioritari. També hem destacat que el moviment veïnal fou un dels grans fronts de lluita de l'anti-franquisme. En la mateixa gènesi de les AV hi ha els partits d'esquerra clandestins, sobretot el PSUC. Cada protesta era una denúncia de la responsabilitat de les institucions franquistes, especialment les municipals, per la terrible situació urbanística i social dels barris, palesa en cada requalificació de terrenys, en cada inspecció, en cada carrer de la ciutat, i les mobilitzacions esdevenien una reivindicació de democràcia. I també trobem les AV hospitalenques a l'Assemblea de Catalunya, i en la petició de les manifestacions del febrer del 1976. En l'àmbit local, les AV i les UTT dominades per la gent de Comissions Obreres convocaren una concentració per demanar amnistia i llibertats democràtiques, el gener del 1976, denunciant el simulacre d'eleccions municipals; també van participar en la creació de l'Assemblea Democràtica de l'Hospitalet, el juliol del 1976; i també van ser un dels impulsors de la manifestació que va recórrer la ciutat el 10 de setembre del 1977, tot escalfant l'ambient per l'endemà a Barcelona. Com hem apuntat abans, la incorporació del catalanisme a la reivindicació social i l'anti-franquisme, en la lluita veïnal i obrera, entre altres, va ser clau en la integració de la població que acabava d'immigrar i va allunyar el perill de la fractura social.

De totes les lluites socials del tardofranquisme, la veïnal va tenir una importància especial en l'arrelament dels nousvinguts, ja que al cap i a la fi es lluitava pel territori en què vivien. És significatiu que el subjecte de la lluita fos el barri, un territori o col·lectiu abastable per l'experiència quotidiana, fruit de la

història i, en certa mesura, de la voluntat dels veïns i veïnes. La realitat administrativa del municipi només es trobava en el moment de la petició al poder, de la gestió, i quan les exigències de les reivindicacions van impulsar una primera coordinadora de les AV més combatives el 1974, arran de les mobilitzacions per denunciar i resoldre els dèficits escolars.

Veïns i veïnes de Gran Via Sud tallant l'autovia reivindicant un pas per creuar-la; 1972. Font: AV Ildefons Cerdà de Gran Via Sud.

I és que les AV van facilitar l'arribada de la democràcia, van ajudar a la lluita feminista, van contribuir a la integració de la immigració, van crear xarxes de relació social entre persones que arribaven de lluny... Van ser cabdals en la dècada del 1970 per totes aquestes importantíssimes raons. Però en la nostra exposició hem volgut destacar que el moviment veïnal, com tots els moviments socials, va tenir un seguit de conseqüències molt més immediates. Cal recordar els beneficis que les mobilitzacions populars produeixen en els grups socials que les protagonitzen i hem fet ressaltar el que ha estat qualificat de «sindicalisme veïnal».

Hem volgut deixar palès que la lluita veïnal va millorar la vida de la població hospitalenca: va aturar les edificacions salvatges, va intentar dignificar els habitatges, va fer brollar zones verdes, va conquerir escoles, equipaments mèdics i esportius, mercats, línies d'autobús, biblioteques... Gràcies a la lluita veïnal, diverses generacions hem tingut escoles i instituts, tenim millor salut, hem practicat esport o hem tocat un instrument musical. I ara gaudim de serveis i espais que no hi serien si no fos per la lluita veïnal. A la plaça de la Carpa, de Can Serra, on estaven previstos 13 blocs ara hi ha un parc, una escola, un mercat i un aparcament; al passeig de Bellvitge hi anaven 18 torres i 11 blocs; el Parc de les Planes, entre la Florida i Can Serra, estava ocupat per tres indústries, entre elles la molt contaminant Cardoner; a la Mansana de Sindicats, al Centre, volien aixecar 6 blocs, etcètera. Els terrenys del futur

1

2

5

8

11

12

14

16

temes-3) (pat

Parc de la Marquesa a Collblanc foren *okupats* el 1976. El gener i febrer del 1976, van caldre enfrontaments diaris amb els grisos per aturar les obres a Bellvitge. Anys més tard, les lluites per la plaça de la Bòbila a Pubilla Casas ja van ser contra els marrons. Cada barri té desenes de lluites per explicar, la majoria, tot sigui dit, guanyades. Les vocalies de joves van ser capaces d'organitzar una Olimpíada Popular, el desembre del 1974, amb nombroses competicions esportives per denunciar la manca d'instal·lacions. Aquell any va començar una llarga campanya demanant escoles amb la música de «volem pa amb oli», mentre col·lectius de pares i mares i professionals de l'ensenyament sorgits de les AV començaven a crear escoles. El debat urbanístic va agafar una volada extraordinària quan el Pla Comarcal va ser modificat el 1974 i es va començar a desenvolupar en els diferents plans parcials de barri. L'oportunitat no va ser desaproveitada per les AV, sobretot perquè tenien la capacitat per intervenir-hi. Al si de les AV van aparèixer molts projectes d'autogestió popular que, sovint, substituïen les iniciatives públiques inexistents: biblioteques, cineclubs, assessories jurídiques, esplais, festes populars (sovint són l'origen de l'actual festa major del barri), concerts, excursions... Com és sabut, però és de justícia recordar un cop més, l'ajuda de molts professionals, com ara periodistes o arquitectes, entre altres, va ser cabdal per a les seves activitats. L'activitat d'aquells anys va ser intensíssima. No hem fet un estudi quantitatiu, però és evident que les AV no van tenir associats la majoria d'habitants dels barris, ni tan sols aconseguïen mobilitzar-los. Tanmateix, eren freqüents les accions amb centenars de participants, que més tard, quan va arribar el temps de la crisi del moviment veïnal, es van convertir en molt estranyes. Un altre dels tòpics relacionats amb les AV és que van patir una crisi quan van quedar buides amb les eleccions municipals d'abril del 1979. En aquest cas sí que podem matisar l'afirmació. Hem trobat signes inequívocs de crisi ja el 1978, per diferents raons. La primera, per ordre cronològic, és l'enfrontament ideològic i polític que hi va tenir lloc. A Bellvitge hi va haver tres AV amb tres plantejaments diferents: la propera al PSUC, l'assembleària (propera als grups autònoms) i la moderada. A l'associació de Pubilla Casas-la Florida, els joves a l'esquerra del PSUC (des de la Lliga Comunista fins als anar-

quistes) van aconseguir el domini de la junta directiva i els *psuqueros* se'n van anar i van crear una altra entitat, anomenada Rumbo. A Santa Eulàlia també hi va haver més que tibantors entre la gent del PSUC i els que estaven a la seva esquerra (POUM...).

La segona raó de la crisi fou la legalització dels partits. Bona part de la militància dels partits clandestins va passar a fer més o menys les mateixes coses que abans, però en nom del partit –que ja tocava!–, a més d'altres activitats noves, com les campanyes electorals. A Bellvitge, el protagonisme del moviment veïnal va passar de les AV a un organisme unitari (anomenat CUAM) en el qual els partits portaven la iniciativa i les entitats veïnals eren secundàries. Fins i tot, bona part de la militància politicosocial d'esquerres del moment va arribar a plantejar-se si les AV eren necessàries.

Aquest dubte va fer-se especialment evident quan –la tercera raó– els nous ajuntaments democràtics dominats per les forces d'esquerra (12 regidors i regidores socialistes, 11 de comunistes) van començar a ocupar-se de tasques que fins ara feien les AV, com ara fer una biblioteca. A tot això hem de sumar el fet que alguns dels principals dirigents veïnals va entrar als consistoris com a regidors (a l'Hospitalet, 12 del PSUC i del PSC-PSOE, d'un total de 27, havien tingut protagonisme en les AV) i alts càrrecs. I hem de sumar-hi el fet que alguns militants veïnals no gosaven enfrontar-se als seus, ara al poder. Afegim-hi també que des del poder es comença a veure les AV com una molèstia, i es produeixen fets no vistos ni en els temps dels ajuntaments franquistes, com el tancament del local de l'AV del Gornal el novembre del 1982.

Algunes AV van desaparèixer, com les de Santa Eulàlia o el Centre. Activistes de les dues més importants de Bellvitge, pràcticament desfetes, van crear l'AV actual el 1979. A Sanfeliu, Collblanc-Torrassa, Pubilla Casas i Gran Via Sud van patir greus crisis al llarg de la dècada de 1980. Tanmateix, grups de persones van pensar que les AV continuaven sent necessàries i, amb més o menys puixança, han continuat en la lluita. A Santa Eulàlia (1989) i el Centre (1991) s'ha tornat a fundar una entitat veïnal, i en altres barris i nuclis n'han aparegut quan els seus habitants han tingut la necessitat de reivindicar. I sempre hi ha la necessitat de reivindicar. ■

J. BOTEY, *Cinquanta-quatre relats d'immigració*, CEL'H-Diputació de Barcelona, 1986.

J. CAMÓS i Clara PARRAMON, «Crisi del franquisme, associacionisme i moviment ciutadà a l'Hospitalet de Llobregat», *Actes del 2n Congrés de la CCEPC*, Publicacions de la CCEPC, 1997, pàg. 83-93.

DD.AA., *L'Hospitalet lloc de memòria. Exili, deportació, represi*ó i lluita antifranquista, CEL'H, 2007.

M. DOMÍNGUEZ, *Taller barri de Bellvitge*, CEL'H, 1991.

M. JOVÉ, *Taller barri del Gornal*, CEL'H, 1990.

C. SALA, *Taller d'història de l'associacionisme als barris de Collblanc-la Torrassa*, CEL'H, 1995.